Teaduslikud ja kunstiasutised Tartus.

F. Leinbock.

I. Teaduslikud asutised.

Teaduste alal teotsevate asutiste ja ühingute arv Tartus ulatub praegu umbes poolesajani. Võrreldes teiste linnadega on see arv üsna suur, missugune nähtus on tingitud Tartu kui ülikooli- ja koolilinna iseloomust. Pealegi on Tartu olnud Eesti vaimliseks keskuseks juba ärkamisajast peale. Mitmesuguste teaduslikkude ürituste käigust vanemal ajal on antud ülevaade selle teose ajaloolises osas (eriti lk. 135 jj., 166 jj.), mispärast siin piirdutakse peamiselt Eesti iseseisvuse ajaga.

Muuseumid. Suurimaks asutiseks sel alal mitte üksnes Tartus, vaid kogu Vabariigis on Eesti Rahva Muuseum, mis asutatud 1908. a. eesti „vanavarakuninga" dr. Jakob Hurda mälestuseks. Võideldes vene valitsuse ajal suurte majanduslikkude raskustega suudeti seltskonna üksmeelse toetuse tõttu ometi mõne aastaga koguda umbes 20 000-numbrilise eesti etnograafilise kogu. Eesti valitsuse poolt on muuseum saanud rohkete toetuste osaliseks, muu seas anti 1922. a. tema kasutada ka end. Raadimõisa loss (vt. joon. lk. 667) mitmekümne väljapanekuruumiga, mille lõplik korraldamine on praegu käsil. Eesti etnograafiliste esemete arv ulatub praegu 30 000-ni, siin hulgas ka umbes 1000 eelajaloolist; peale selle hõimrahvaste, loodusrahvaste j. t. kogusid. Kunstiosakond, mis asutatud 1922. a., sisaldab üle 1000 numbri maale, skulptuure, graafikaid jne. Ajaloo ja kultuuriloo alalt leidub siin umbes 10 000 raha, 300 nr-t sõjariistu, ligi 10 000-numbriline päevapiltide kogu jne. Siin on hoiul ka end. Tartu gildide ja tsunftide ajaloolise väärtusega varandused. ERM-i hoolel on ka eesti rahvaluule kogud; kõigepealt dr. J. Hurda kogu, mis sisaldab 70—80 000 lk. rahvalaule, muinasjutte jne. Siin asub ka dr. O. Kalda j. t. korjatud eesti rahvaviiside kogu umb. 16 000 viisiga ja 200 000 laulureaga. Siia ületoomisel on praegu ka prof. M. J. Eiseni rahvaluule-kogu, mille suurus u. 60 000 lk., prof. W. Andersoni lastelaulude-kogu jne. Sõnalise vanavara kogud asuvad erimajas Aia uul. 42/44, arhiivraamatukogu juures. Muuseumi personaal ulatub 20 inimeseni. Rahaline läbikäik 1925. a. oli 11 933 426 mk. Vaatajaid oli 1923. a. — 12 557, 1924. a. — 9 786, 1925. a. — 10 577. Kogude väärtus tõuseb üle 18 000 000 mk. Muuseum on välja andnud rea teaduslikke ja populaarteaduslikke töid ja seisab väljaannete-vahetuses umb. 100 väljamaa asutisega. — Elavat tegevust avaldab ka Tervishoiu Muuseum, millest juttu mujal (vt. lk. 549—550).

Tartu Linna Pedagoogiline Muuseum, Gildi uul. 8, on asut. 1923. a. Ülalpidajaks on Linna koolivalitsus, kuid lähem korraldus on 1925. a. alates Tartu Õpetajate Seltsi käes. Muuseumi jooksvaks ülesandeks on harvemtarvitatavate

Tartu, lk. 666